

Sosial-iqtisadi inkişafın xarakteri, strukturu, proporsiyaları və səmərəliliyinin yüksəldilməsi problemlərinin tədqiqinə həsr edilmiş alim ömrü

XX əsrin 70-80-ci illəri Azərbaycanca müasir iqtisad elminin formalaşması və inkişafı baxımından intibah dövrü kimi qiymətləndirilə bilər. Belə ki, 60-cı illərin sonunda Azərbaycan EA-nın İqtisadiyyat İnstitutunda akademik Əhməd Mahmudovun bilavasitə rəhbərliyi və təşkilatçılığı ilə iqtisad elminin aktual problemləri və prioritet istiqamətləri üzrə şöbələr yaradılmağa başladı. Bu şöbələr rəhbərlik, bir qayda olaraq, o dövrdə Moskva iqtisadi məktəbini keçmiş gənc, istedadlı, çalışqan, dünyada və eləcə də respublikamızda gedən iqtisadi prosesləri dərk etməyə, qiymətləndirməyə, nəticələr çıxarmağa, perspektiv inkişaf meyllərini görməyə qabil olan alimlərə həvalə edildi.

bu illərdə Azərbaycanda iqtisad elminə, onun inkişafına olan böyük zərurət və tələb onunla şərtləndi ki, 1969-cu ildə ulu dövr Heydər Əliyevin Azərbaycanca rəhbərliyi gəlməsi ilə respublikamızda sosial-iqtisadi inkişafı təmin edən amil, şərt və iqtisadi mühitin sistemli təhlil edilərək yəni dəyərləndirilməsi və perspektiv inkişafın prioritetlərinin müəyyənləşdirilməsi, iqtisadi artım ehtiyatlarının aşkara çıxarılması, bütünlükdə respublika iqtisadiyyatının tarazlı inkişafının təmin edilməsi ilə bağlı tədqiqatların aparılması bir vəzifə kimi iqtisadçı alimlərin qarşısına qoyuldu. Bu zaman başlıca məqsəd belə müəyyənləşdirildi ki, respublikada iqtisadi inkişafın elə xarakteri təmin olunsun ki, o, SSRİ miqyasında mövcud olan inkişaf modeli çərçivəsində respublikamızın milli maraqları və mənafehlərini maksimum dərəcədə qoruyub versin. Bu isə öz növbəsində, XX əsrin 70-80-ci illərində dünyada baş verən müxtəlif meyllərin öyrənilməsi ilə ölkəmizdə sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi imkanlarının aşkara çıxarılmasını, mövcud resurslar balansını nəzərə alaraq xalq təsərrüfatının sürətli, tarazlı inkişafının təmin edilməsini müəyyənləşdirməyə qənaət etməyi, iqtisadi strategiyasının elmi cəhətdən əsaslandırılıb hazırlanmasını tələb edirdi.

Bələ bir şəraitdə Azərbaycan EA-nın İqtisadiyyat İnstitutunda yeni "Xalq təsərrüfatının inkişaf sürəti və proporsiyaları" şöbəsi yaradıldı. Bu şöbəyə 1965-ci ildə Moskva aspiranturunu bitirib uğurla namizəd dissertasiyası müdafiə edərək Bakı qaytarmış Ziyad Əlibabası oğlu Səmədzadə rəhbər təyin edildi.

Akademik Ziyad müəllimin bir alim kimi formalaşmasında keçmiş SSRİ-nin məşhur iqtisadçı alimlərinin A.Notkin, S.Xeyman, M.Borodin, M.Sonin, D.Moskvin, L.Udavenko, A.Ancipkin və digərləri ilə təmasları, məsləhətləşmələri, elmi diskussiyaları mühüm rol oynamışdır.

Məlumdur ki, keçmiş SSRİ daxilində hər bir respublikanın özünə iqtisadi səviyyəsinə, elmi-texnika, dəfə potensialına, iqtisadiyyatın tarixən formalaşmış strukturuna, bütünlükdə təbii və ömər resurslarına və onlardan istifadə dərəcəsinə görə bir-birindən xeyli fərqləndirilirdi. Bələ bir şəraitdə hər bir respublikada iqtisadi-sosial inkişafın təmin edilməsi yolları, prioritetləri, imkanları bir çox hallarda müttəfiq respublikaların səmərəli inkişafının təmin edilməsi prinsiplərindən deyil, ümumtittəfiq ömər bölgüsünün tələblərini uyğun həyata keçirilirdi.

Məlumdur ki, XX əsrin 60-70-ci illərində Azərbaycan adambaşına düşən bir çox makroiqtisadi göstəricilərin səviyyəsi və dinamikasına görə keçmiş SSRİ-də ən geridə qalan respublikaların sırasında idi. Ölkə iqtisadiyyatının strukturu, başlıca təkrar istehsal bəhsəsinə əsasən, ekstensiv amillər bəhsəsinə formalaşmışdır. Bu dövrdə iqtisadi inkişafın sosial inkişafı arasında təsərrüfatın proporsiyası yaranmışdır. Digər tərəfdən, ümumtittəfiq əmək bölgüsü və SSRİ dövlətinin maraqlarına baxmından müttəfiq respublikalarda milli gəlirin istehsal, bölgüsü və istehlak bəhsəsinə olan ədalətli və ayır-ayır rəqləndirilməsi və sosial inkişafı arasında müttəfiq uyğunsuzluqlar gətirib çıxarırdı. Bu problemlərin Azərbaycanca dərk edilməsi, dəyərləndirilməsi, ititəfiqə respublikamızda mövcud olan kəskin fərqləri aradan qaldırılması ilə bağlı problemlər Ziyad Səmədzadənin 70-80-ci illərdə apardığı elmi tədqiqatların ana xəttini təşkil etmişdir.

Gənc alim Ziyad Səmədzadə 1971-ci ildə "Əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi və əhalinin məşğulluğunun strukturunun təkmilləşdirilməsi problemləri mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək iqtisad elmi doktoru elmi adını aldı. Bu tədqiqatın elmi əhəmiyyəti əsasən onunla izah edilirdi ki, həmin dövrdə Azər-

baycanda əmək ehtiyatlarının sürətli artığı bir şəraitdə məşğulluq problemi səmərəli həll edilirdi. Bununla bağlı həmin illərdə Ziyad müəllim keçmiş ititəfiq orqanlarına müraciət edərək yazırdı ki, "Azərbaycanda əsaslı vəsait qoyuluşunun həcmi yığım norması və əmək ehtiyatlarının artım sürəti ilə bağlı müəyyənləşdirilməlidir."

1973-cü ildə Ziyad müəllimin, zənnimizcə, bu gün də əməli və elmi əhəmiyyətini azaltmayan "xidməti istiqad üçün" qrafı ilə "Əmək məhsuldarlığı və iqtisadi inkişafın xalq təsərrüfatı proporsiyalarının aktual problemləri" və "Əmək məhsuldarlığı və iqtisadi inkişafın proporsiyalarının regional problemləri" adı ki fundamental əsəri çapdan çıxdı. Təhriir maruzə xarakteri bu əsərlərinə müttəfiq Azərbaycanca iqtisadi inkişafın o dövrdə ömər mövcud vəziyyətinə sistemli təhlil etmək və dəyərləndirmək əsasında perspektiv dövrə təbiiqən onun inkişaf strategiyasını prioritetlərini, xalq təsərrüfatı proporsiyalarının optimallaşdırılması və bütünlükdə sosial-iqtisadi inkişafın prioritetlərini konseptual əsaslarını müəyyənləşdirdi.

Ziyad müəllim həmin illərdə zənninq konkret materiallar əsasında keçmiş SSRİ-nin müttəfiq respublikalarında adambaşına düşən milli gəlirin səviyyəsinə, onun artım sürətini ititəfiq səviyyəsi ilə qarşıliqla əlaqədə və müqayisədə təhlil edərək, yaxın gələcək üçün respublikamızda iqtisadi inkişafın təmin edilməsini başlıca əməli problemlərinin həllini imkan və yollarını müəyyənləşdirərək əsaslandırıldı.

Məlumdur ki, sovet statistikasında müttəfiq respublikaların inkişaf səviyyəsi bir çox hallarda kamiiyyət göstəriciləri əsasında müəyyənləşdirilirdi ki, bu da hər bir respublikanın sosial-iqtisadi inkişafının haqiqi mənzərəsinə tam uyğun gəlirdi. Bunu nəzərə alaraq Ziyad müəllim qeyd olunan təhriir məruzələrdə Azərbaycanca ilk dəfə olaraq iqtisadi artım problemi məşğulluq və yığım fondunun səmərəli istifadə problemləri ilə qarşıliqla əlaqədə və əslihdə təhlil edərək, bu gün üçün də aktual olan nəticolərə gəlmişdir.

XX əsrin 70-ci illərində keçmiş SSRİ məkəndən elmi-texnika təraqqinin sürətləndirilməsi əsasında iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi mühüm bir vəzifə kimi qarşıya qoyuldu. Bu dövrdə Ziyad müəllimin rəhbərliyi və bilavasitə itirakətə (i.e.d., prof. M.A.Əhmədov və başqaları) ilə 1972-ci ildə "Elmi-texniki təraqqi və iticəməli istehsalın səmərəliliyi adlı əsər çapdan çıxdı. Bu kitabda Azərbaycan fərqli təbii, əmək və material ehtiyatları balansına malik olur. Bələ bir şəraitdə xalq təsərrüfatının mövcud strukturundan əsli olaraq onun fərqli intensiv inkişaf xarakteri mükəmməldir və, o, milli iqtisadiyyatın perspektiv baxımından səmərəli və tarazlı inkişafına səbəb olmalıdır. Ona görə də Ziyad müəllim müttəfiq respublikalarda səmərəlilik göstəricilərinin dəyərləndirilməsinə fond, material və əmək tutumunun "son hədd" artım göstəricilərinin istifadə olundusu

daha çox iqtisadi artımın sürətini təmin olunmasına itiqamətlənmişdi. Bələ bir şəraitdə iqtisadiyyatın strukturunda baş verən dəyişikliklərin bütünlükdə iticəməli istehsalın səmərəliliyinin artırılması baxımından aradırlarını müstəsna əhəmiyyət kəsb edirdi. Ümumiyyətlə, struktur siyasəti çoxşaxəli, mürəkkəb bir problem olmaq ehtibarlı milli iqtisadiyyatın bütün sahə, sfera və səviyyələrini əhatə edir, həm də bu prosesə xarici amillər də güclü təsir göstərir. Bu problemi həll edərək yadda saxlamaq lazımdır ki, xalq təsərrüfatında baş verən quruluş dəyişiklikləri və elmi-texniki təraqqinin sürətləndirilməsi qarşıliqlı əlaqədə və əslihdə olan bir prosesdir. Ola bilsin ki, həmin illərdə respublikamızda həyata keçirilən struktur itirəliyişli istehsalın artımı baxımından əlverişli olsun, lakin o, respublika daxilində səmərəli mübadiləyə, yığma və istehlak səbəb olmasın. Həmin problemlərin səmərəli həlli ilə bağlı tədqiqatların aparılması obyektiv zərurətə çevrildi. Bu baxımdan 1980-ci ildə çap olunmuş "İctimai istehsalın quruluşu və səmərəliliyi" adlı monografiyasında Ziyad müəllim ömər əsrin 70-80-ci illərində milli gəlirin yığım və istehlak fonduna bölgü nisbətlərini və onların hər birinin dəxili quruluşunu konkret təhlil etməklə bələ bir qənaətə gəldi ki, istehlak və yığım fondunun ilk bəhsədən qənaətbəhsə gürünən nisbətləri bir çox halda respublikamızın əsaslı iqtisadi maraqları və mənafehləri baxımından əslihdə o dərəcədə də əlverişli deyildir.

Monografiyada respublikamızda istehlak olunan milli gəlirin istehsal olunan milli gəlirə nisbətən üstün artımının başlıca yəli və vasitələri aradırlar, bu nisbət təkmilləşdirilməsi ilə bağlı konkret təkliflər irəli sürülmüşdür.

Bu monografiyada bir yanaşma da diqqətimizi cəlb etdi. Müəllif yazırdı ki, milli gəlirdə ilk bəhsədə mənəşib gürünən yığım norması heç də bütün hallarda real vəziyyəti tam əks etdirmir. Bu məqsəddə yığım daxilində istehsal təyinatı "təməz yığımın həcmiyyəni əyincə qıymətləndirilməsi, xalq təsərrüfatının, xüsusən maddi istehsalın struktur, regional iqtisadiyyatın təkrar istehsal prosesinin qanunauyğunluqları, xüsusiyyətləri, müttəfiq respublikalarda milli gəlirin həbsəllənməsi metodologiyasında olan qıstırıl nəzərə alınaraq nəticolər çıxarılması zərurəti xüsusən vurğulanırdı. XX əsrin 80-ci illərində Azərbaycanca kifayət qədər səbəst əməli ehtiyatlarının olmasını, habelə həmin illərdə mövcud olan demografik problemləri nəzərə alaraq Ziyad müəllim bələ qənaətə gəlirdi ki, iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsi məşğulluq problemi ilə qarşıliqla əlaqədə və əslihdə öyrənilməz nəticolər çıxarılmalıdır.

Onu da qeyd edək ki, hələ ömər əsrin 80-ci illərində Ziyad müəllimin "Demografik inkişaf və əmək məhsuldarlığının istifadəsi" adlı məqsəddəli proqramında irəli sürüldüyü müddəalər bu gün də aktualdır. Bələ ki, yuxarıda qeyd olunan məqalələrinə Ziyad müəllim yazır: "Azərbaycan ələ bir ünikal dövlətdir ki, onun demografik inkişaf strategiyası milli və dini xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır, lakin respublikanın demografik inkişaf problemi o qədər aktual, çoxşaxəli, o qədər fəvqaladə əhəmiyyət kəsb edən bir problemdir ki, onu yalnız qlobal düşünülüm və lokal tədbirlər əhatə olunmuş konsepsiyası əsasında həll etmək olar. Bu, bir-iki ilin işi deyildir. Problem XXI əsrin problemlidir və onun həllinə indidən başlamaq lazımdır."

Ümumiyyətlə, Ziyad müəllimin 1970-1990-cı illərdə apardığı tədqiqat işlərini qiymətləndirərk, qeyd etməliyə ki, o, respublikamızın həmin illərdəki mövcud sosial-iqtisadi inkişafını sadəcə amillər üzrə təhlil etməmişdir, eyni zamanda, dünyada baş verən müxtəraqi meyllərə yanaşı, Azərbaycan realliqını nəzərə alaraq keçmiş SSRİ daxilində ölkəmizin milli maraqları və mənafehlərini təmin edilməsini onların həllinə yənlənmiş konkret sosial-iqtisadi inkişafın konseptual əsaslarını formalaşdırmışdır.

Onun bilavasitə rəhbərliyi və itirakətə ilə 1987-1991-ci illərdə Azərbaycanın iqtisadi müstəqillik konsepsiyası və müvafiq qanun layihələri hazırlanmış və parlament tərəfindən qəbul edilmişdir. Bu baxımdan onun 1988-ci ildə çapdan çıxmış "Azərbaycan SSR-in iqtisadi müstəqilliyi və onun təsərrüfatı hesabına və özünəməliyyətləşdirilməyə keçməsi haqqında", "Azərbaycan SSR-in iqtisadi müstəqilliyi haqqında" fundamental məqalələrində və Azərbaycanın iqtisadi müstəqillik konsepsiyası barədə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sessiyasındakı (1989) məruzəsində irəli sürülmə problemlər və onların həlli yolları müəllimin 1970-1990-cı illərdə apardığı tədqiqatların məntiqi nəticəsi kimi qiymətləndirilə bilər.

Məlumdur ki, Azərbaycanda milli iqtisadiyyatın dinamik və davamlı inkişafının

təmin edilməsinin çox mühüm sahəsi olan xidmət sferasının inkişafı onun strukturunun iqtisadi inkişafı tələblərinə nə dərəcədə cavab verməsi ilə birbaşa bağlıdır. Hələ 40 il bundan əvvəl Ziyad müəllim bu sferanın respublikamızda üstün inkişafının təmin olunması zərurətini əsaslandırmış, xüsusən qeyri-istehsal əsasında sosial infrastrukturunun inkişaf prioritetlərini konkret reallıqlar baxımından tədqiq etmiş və bu gün də əhəmiyyətli olan nəticələrə gəlmişdir.

Ziyad müəllimin 1970-1990-cı illərdə apardığı elmi tədqiqatları onun həmin dövrdə bilavasitə rəhbəri olduğu Xalq təsərrüfatının inkişafı sürəti və proporsiyaları şöbəsinin tədqiqatlarında ənənəvi qiymətləndirmək düzgün olmalıdır. Bu illərdə Ziyad müəllim, gənc olmasına baxmayaraq, ətrafına çox istedadlı gəncləri toplamış və bu gün də öz elmi əhəmiyyətini itirməyən tədqiqatlar aparmış, mühüm sosial-iqtisadi əhəmiyyətli nəticolər əldə etmişdir.

Bu baxımdan hələ 1970-1980-ci illərdə onun elmi rəhbəri olduğu Məhsib Əhmədov "Elmi-texniki təraqqi və iticəməli istehsalın material tutumu", Məmmədhasən Meybulayev (mərhum) "İctimai əmək məhsuldarlığının artımı ilə əhalinin real gəlirləri arasında nisbət", Qəbil Mənafov "İctimai təkrar istehsal sistemində istehlak malları istehsalı və müttəfiq respublikalarda onun inkişaf problemləri" və digərləri bu gün də aktualıqını itirməyən mövzular üzrə tədqiqatlar aparmışdır. Hazırda onlar iqtisad elmləri doktoru, professor olmaqda, akademik Ziyad Səmədzadənin elmi-iqtisadi məktəbinin davamçıları kimi Azərbaycanca iqtisad elminin prioritet istiqamətlərini inkişafında mühüm rol oynayırlar.

Bütövlükdə, akademik Ziyad Səmədzadə indiyədək 50-dən çox namizədli dissertasiyasının elmi rəhbəri və onlarla doktorluq dissertasiyasının məsləhətçisi olmuşdur.

Z. Səmədzadə 1990-2000-ci illərdə dünya təcrübəsini və milli reallıqları nəzərə alaraq çox zənninq konkret materiallar əsasında sistemli tədqiqat işləri apararaq ölkəmizdə iqtisadi artımı təmin edən potensialı, əməli və imkanları, iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsini prioritetlərini, milli iqtisadiyyatın rəqəbatçılıq bəhsəsinin əsaslandırılması elmi-texnologiyalı cəhətdən əsaslandırılmışdır. Bununla yanaşı, onun "Ümumbəşəri problemlər və Azərbaycanca", "Azərbaycan iqtisadiyyatı XX əsrdə: inkişaf mərhələləri, problemləri", "XXI əsrin birinci onilliyində iqtisadi inkişafın konsepsiyaları haqqında düşüncələr" və məqalələr Azərbaycanca iqtisad elminə mühüm bir hadisə kimi qiymətləndirilə bilər. Ziyad müəllim bələ hesab edir ki, XX əsrin son qırqısında Azərbaycanca iqtisadiyyatında iqtisadi artımın təmin edilməsini dəyərləndirilməsi və köhnə iqtisadi sistem daxilində reallaşdırılması ilə mümkün olmayan potensialı yəni də dəyərləndirilmək, müstəqillik illərində iqtisadi inkişaf konsepsiyasını işlənilib hazırlanmasını obyektiv zəruriyyətə çevirdi.

Akademik Z. Səmədzadə yazır ki, sübut etməyə ehtiyac yoxdur ki, dünyada baş verən qlobal proseslər dövlət sərhədlərini aşaraq, informasiya texnologiyası, kompüter texnikası bir-birindən çox uzadaq yerləşən dövlətləri, regional birləşdirir, onları ümumbəşəri problemlərin həlli ətrafında birləşməyə çağırır. Elmimizin vəzifəsi isə ondan ibarət olmalıdır ki, bu problemlərə sistemli mənəşib bəhsəsinə, onların həllində respublikamızın rolu düzgün müəyyənləşdirilsin, təsdiqlənmə imkanları olan perspektiv proqnozların nəticolərinə aradan qaldırmaq yolları müəyyənləşdirilsin.

Dünyada baş verən müxtəraqi meylləri uyğunsuzluqla müşahidə edən Ziyad müəllim yazırdı: "Bu gün nətiki dünyanın böyük elmi mərkəzləri, bəylməxək təşkilatları, eyni zamanda, ərazisinin böyüklüyü, əhalisinin miqdarı, təbii sərvətlərinin bolluğundan əsli olmayaraq, bütün ölkələrə yaxınlaşmaqla olan XXI əsrdə ekoloji proseslərinin inkişafı itiqamətdə gedəcəyindən çox narahatdır və ona görə də bu proseslərin tənzimlənməsini, daha də tarazlaşdırılması fəvqaladə bir vəzifə kimi qiymətləndirilməlidir."

Alimin fikrincə, XXI əsrin əsasında təbiiqatın iqtisadi inkişaf məsələlərini yəni bəhsəsinin formalaşmasını itiqamətində də böyük işlər görülməlidir. Bu gün ələ vəzifəyi yaranmışdır ki, heç bir dövlət dünyada ekoloji siyasət yerinə yetirmədən sabit inkişaf edə bilməz. Ona görə də bu sahədəki boşluqları doldurmaq, prioritet istiqamətləri indidən müəyyənləşdirmək bəhsəsinə nisbətən ucuz başa gələ biləcək və aqrılı nəticoləri xeyli yumşaldır.

(davamı 4-cü səhifədə)

Sosial-iqtisadi inkişafın xarakteri, strukturu, proporsiyaları və səmərəliliyinin yüksəldilməsi problemlərinin tədqiqinə həsr edilmiş alim ömrü

(avvalı 3-cü sahifədə)

Akademik Z. Səmədzadə «XXI əsrin birinci onilliyində iqtisadi inkişafın konsepsiyaları haqqında düşüncələr» adlı məqaləsində elmi uzagqorənliklə yazırdı: «XXI əsr cəmiyyətin inkişafında insan amilinin rolunun müəyyənləşməsi və buna uyğun olaraq elmi-texniki inkişafın sürətləndirilməsi, intellektual mülkiyyətə tələb əhəmiyyəti daha da artıracaq. İnformasiya sahəsində XX əsrin ikinci yarısında baş verən inqilabi dəyişikliklər daha da dərinləşəcək, informasiya bir çox dövrlərin, sözün əsl mənasında, strateji resursuna çevriləcəkdir. Elm, elmi-texniki potensialdan istifadənin sərhədləri keyfi genişləndirəcək, dünyada gedən informasiya prosesləri kontekstində elmi-texniki amokdaşlıq sosial-iqtisadi tərəqqinin mühüm amili kimi çıxış edəcəkdir».

Ziyad müəllimin «Ünvanbəgər problemlər və Azərbaycan iqtisadiyyatı XX əsrdə: inkişaf mərhələləri, problemləri» adlı digər məqaləsində yeni texnologiyaların mənimlənməsi, rəqəbatqabiliyyətin əsas vasitələrinin xarakteri, global istehsal proseslərdən iştirakı, rəqəbat şəraiti, ixrac qiymətləri və ixracdan əldə olunan gəlir, insan kapitalının bəyənəlcək axını istiqaməti, habelə davamlı iqtisadi artım və rəqəbat qabiliyyətinin uzunmüddətli nəticələri nəzərə alınaraq davamlı inkişafın maddi bazasının yaradılması, təbii resurslardan səmərəsi istifadə ilə bağlı neqativ meyilləri aradan qaldırmaq üçün onun mümkün ola bilən təkrar istehsalının və alternativ resurslardan istifadə imkanlarının iqtisadi cəhətdən əsaslandırılması zərurəti xüsusi qeyd olunur.

Bununla bağlı akademik Ziyad Səmədzadə müstəqil yox, ilkin illərində yazırdı ki, **ümumən davamlı inkişaf konsepsiyası** əsəson belə bir **sivil yənəşmə təşkil edir ki, sosial-iqtisadi sistemlərin və inkişaf modellərinin xarakterindən asılı olmayaraq, milli iqtisadiyyatın elə bir inkişafını təmin etməklə lazımdır ki, elmi-texniki tərəqqinin tə-**

biqi və inkişafı gücləndirəcək bütün səviyyələrdə insanların davamlı yaşayış prinsipləri gözəlinis və ətraf mühitin tarazlığı pozulmasın.

Ziyad müəllim müxtəlif illərdə yazdığı əsərlərində «Roma klub» əvlərindən, hətən konsepsiyaların tarixçilərini olan iqtisadçılardan və siyasətçilərdən «Artımın hədəfləri», «Dünya artımın dinamikası», «İnsanlıq nə vaxt aydınacaq», «Beynəlxalq qeyd-alımların yenidən qurulması», «Global cəmiyyətlər üçün məqsədlər» adlı məruzələrdə irəlilədikləri fikirlərini təmən razi olduğunu bildirərək qeyd edirdi ki, iqtisadi artıma hər hansı bir hədd qoyulmayanaq iqtisadiyyatda, xüsusən də real sektorda resurslardan istifadə siyasəti qeyri-müəyyən olacaqdır və bu problemə həlləndirici dövlət rolunu müstəsna olmalıdır.

Akademik Z. Səmədzadə elmi-metodoloji tədqiqatlarla yanaşı, ölkənin aktual sosial-iqtisadi problemlərinin həllinə yönəlmis aktual konkret məqsədlili inkişaf proqramlarının hazırlanmasında da fəal iştirak etmişdir. Belə ki, **alimin elmi rəhbərliyi və bilavasitə iştirakı ilə «Demografiya inkişaf və əmək ehtiyatlarından istifadə», «Material tutumu», «Enerji tutumu» və digər məqsədlili proqramlar hazırlanmışdır.**

Ulu öndərin Azərbaycan rəhbərlik etdiyi və bu gün ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uqurla həyata keçirilən iqtisadi strategiya və onun reallaşması məqsəzliləri akademik Z. Səmədzadənin bütün elmi tədqiqatlarının ana xəttini təşkil edirdi.

Akademik Ziyad Səmədzadənin ulu öndər Heydər Əliyevin əziz xatirəsinə həsr etdiyi «**Böyük yolun mərhələləri**» adlı fundamental monoqrafiyasında mənasız Azərbaycan iqtisadiyyatının formalaşması, inkişafı və perspektivlərinin müəyyənləşməsində Heydər Əliyevin müstəsna rolu və xidməti konkret faktlar və materiallar əsasında araşdırılır və onun vaxt və zamanın iqtisadi-siyasi təfəkküründən, düşüncəsindən uca olduğunu sübuta yetirilir. Bu əsərdə Ziyad müəllim belə bir qənaətə gəlir ki, Heydər

Əliyev tərəfindən işlənilən hazırlanan və bu gün ölkə Prezidenti İlham Əliyevin uqurla reallaşdırıldığı neft strategiyası ölkədə milli iqtisadiyyatın formalaşması və inkişafında iqtisadi-siyasi müstəqilliyin təmin edilməsində müstəsna rol oynayıb. Ziyad müəllim yazırdı: «**Bu strategiya özündə həm də neftin qıxarılması, emalı, daşınması, məhsulun pul bəlgüsü ilə bağlı dünyanın bir çox ölkələri və şirkətləri ilə birgə müqavilələrin bağlanmasındaxil edib. Əlbəttə, burada ən prinsipli məsələ indiki və gələcək nəsilərin marağı və mənafələrini nəzərə alaraq neft gəlirlərinin bölüşdürülməsi və səmərəli istifadə edilməsi ilə bağlıdır. Ulu öndər Heydər Əliyev «Əsrin müqaviləsini bağlayaraq» və Neft Fondunun vəfalıyyatının konsepsiyası əsərlərini müəyyənləşdirməklə Azərbaycanı dəfə gəlirlərinin idarə olunması və istifadəsinin ən effektiv modelini yaratdı».**

Akademik Z. Səmədzadə Çin iqtisadi fenomenini Azərbaycan tədqiq edən ilk alim hesab edilir. Dünya ölkələrinin iqtisadi inkişafı təcrübəsini dərindən öyrənən və onların mütarəqə cəhətlərini Azərbaycanca təbliğ edən Z. Səmədzadə bir çox ölkədə, o cümlədən bir neçə dəfə Çin Xalq Respublikasında olmuş, akademikim 2001-ci ildə «Dünya iqtisadiyyatı: Çin iqtisadi möcüzəsi», 2009-cu ildə «Çin qlobal dünya iqtisadiyyatında» (38 c.v.) və 2010-cu ildə «Китай в глобальной мировой экономике» (631 s.v.) kitabları çapdan çıxmışdır. Bu əsərlər Çində, MDB məkənində və bir çox Avropa, Asiya ölkələrində yüksək qiymətləndirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2009-cu il noyabr ayının 2-də Bakı Dövlət Universitetinin 90 illik yubileyi mərasimindəki çıxışında ölkəmizin iqtisadiyyatında keçid dövrünün başa çatdığını bəyan etdi. Buna əsaslanaraq 2010-cu ildə akademik Ziyad Səmədzadənin baş redaktorluğu ilə «Azərbaycan iqtisadiyyatında keçid dövrünün başa çatması: təhlil və notisələr. Milli inkişaf modelinin formalaşması problemləri» mövzusunda respublika elmi-praktik konfransının materialları

nın cəmləşdiyi külliyyat çap olundu.

Qeyd etmək lazımdır ki, son onillikdə ölkəmizdə sosial-iqtisadi inkişafda sıldə otunan nailiyyətlər, yaradılmış elmi-texniki və kadrlə potensial, həttilə bazar münasibətlərinin yetkinlik bəlgəsi ölkəmizə yaxın gələcək üçün iqtisadi inkişaf konsepsiyasının paradiqmasını və prioritetlərini yeni müstəviyə keçirməyə imkan verdi. Bu problemləri əməli cəhətdən həyata keçirmək üçün 2012-ci ildə «Azərbaycan 2020: qələbəyə baxış» inkişaf Konsepsiyası qəbul olundu. Əgər biz həmin konsepsiyanın prinsipli müddəalarını, Azərbaycanı sosial-iqtisadi inkişafın prioritetlərini, o cümlədən milli iqtisadiyyatın təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, rəqəbatqabiliyyətinin yüksəldilməsi, ölkəmizin dünya iqtisadiyyatına səmərəli qovuşması, qloballaşan dünyada Azərbaycanın milli maraqlarının səmərəli reallaşdırılması və sair problemləri bağlı akademik Z. Səmədzadənin tədqiqatlarına diqqət yetirək, onun bu konsepsiyada irəlilə sürülən müddəalərlə necə uzlaşdığını aydın görürük.

Ziyad müəllim haqlı olaraq qeyd edir ki, **qlobal maliyyə və iqtisadi böhran şəraitində də dinamik inkişafın təmin edilməsi və makroiqtisadi sabitliyin qorunması üçün müvafiq qabaqalığı tədbirlərin görülməsi, qeyri-neft sektorunun, regionların inkişafının daha da sürətləndirilməsi, sahibkarlığa dövlət dəstəyinin göstərilməsi, investisiya mühitinin daha da yaxşılaşdırılması Azərbaycanı milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafının güclü zəmininin yaradılmasına göstərir.**

Alimin iqtisad elmi qarşısında ən mühüm xidmətlərindən biri də onun iqtisadi müəllifliyi və baş redaktorluğu ilə 7 cildlik «**Böyük İqtisadi Ensiklopediya**»-nin (BİE) işıq üzü görməsidir. Ümumi həcmi 565,5 c.v. olan və Azərbaycan elmində, ictimai-mədəni həyatında mühüm hadisə kimi qiymətləndirilən BİE özünün ohətə dairəsi, strukturu, yan vasitələrdən istifadə səviyyəsinə qəvi Avropa və MDB məkənində ilk çoxcildlikdir.

«**Böyük İqtisadi Ensiklopediya**» çoxsaylı nəzəri, faktoloji material əsasında ictimai həyatdan gələn sualları cavablandırmaq, kategoriyaqlar, modellərlə bağlı zəruri bilgilər verir, iqtisadi termin, söz və ifadələrin mahiyyətini mütkəmməl izahı təqdim edir. Burada **makroiqtisadi tələzliq, marketing, investisiya, məncemə, maliyyə, audit, məhsulathiq, pul-kredit, qiymətli kağızlar bazarı, rəqəbat, inhişaf, innovasiyalar, nanoiqtisadiyyat** və digər bu kimi çoxsaylı anlayışların mahiyyətini yeni elmi iqtisadiyyatda əqlən, həmçinin dünya iqtisadiyyatının tarixi, müxtəlif iqtisadi nəzəriyyələri, iqtisadi sistemlərin problemləri, elmi iqtisadi məktəblər və onların görkəmli nümayəndələri haqqında mühüm məlumatlar verir, müasir gerçəkliklərdə fonda dünya iqtisadi elminin nailiyyətləri həttilə irəliləşdirilir. Ensiklopediyanın unikallığı bir də onda dır ki, bu sanballı nəşr formalaşmış mövduq iqtisadi vəziyyəti istinadən düşüncələr bəçimli bir sxemə qurulub.

Akademik Ziyad Səmədzadə bir alim, ictimai-siyasi xadim və vətəndaş kimi xoşbəxt bir insandır. Çünki onun tədqiqatlarında vaxtilə irəlilə sürülən prinsipli müddəalar bu gün Azərbaycanca uqurla reallaşdırılır. Dövlətimiz də Ziyad müəllimin elmi, ictimai-siyasi fəalılıyını həmişə yüksək qiymətləndirmişdir. Deylənlər onun anadan olmasının 70 və 75 illik yubileyləri münasibətilə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən «**Şöhrət**» və «**Sərəf**» ordenləri ilə təltif edilməsi əyani sübutdur.

Bu gün ömrünün müdrik dövrünə qədəm qoyan Ziyad müəllim bir alim, dövlət, ictimai-siyasi xadim kimi daha həvəsli, əzmlə və məhsuldar çalışır. İnşallah, Ziyad müəllimin elmi bilikləri, təcrübəsi, bacarığı, təşkilatçılıq qabiliyyəti və sayırlı hələ uzun illik müstəqil Azərbaycanımızın inkişafına xidmət edəcəkdir.

Mohib ƏHMƏDOV,
iqtisad elmləri doktoru, professor